

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Habilitační práce

Oponent

**Pracoviště opONENTA,
instituce**

PhDr. Martin Schacherl, Ph.D.

Vybrané tendence stylu současných odborných textů

prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc.

Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav
jazykovědy a baltistiky – emeritní profesor

PhDr. Martin Schacherl, Ph.D.

VYBRANÉ TENDENCE STYLU SOUČASNÝCH ODBORNÝCH TEXTŮ – K VÝVOJOVÝM PROMĚNÁM SOUČASNÝCH ČESKÝCH TEORETICKY ODBORNÝCH TEXTŮ

Vyjádření oponentky

Předložená habilitační práce je složena z 9 víceméně samostatných studií + závěru, který je také samostatnou studií shrnující a zobecňujících výsledky analýz. Všechny části se vyznačují sevřeností výkladu a minimalizací všeho, co je mimo základní téma, i když by mohlo také jít o věci z lingvistického hlediska zajímavé a autor je evidentně opouštěl nerad. Pro pochopení celku by bylo výhodné začít u závěru, takto však nepřímo sledujeme proces vzniku práce a budujeme si celkový obraz ze závěrů jednotlivých kapitol; studie závěru pak uvádí poznatky do souvislostí a hodnotí na základě autorova materiálu souhrnně také adekvátnost myšlenek starší odborné literatury.

Na počátku stojí kapitola „Teorie a metodologie“, která se věnuje více metodologii; jsou v ní jasně vytyčeny směry práce a také vymezeny termíny, s nimiž se v práci pracuje, pokud je jejich chápání v sekundární literatuře nejednotné. Odkazy na sekundární literaturu jsou hojné, autor však už její myšlenky neparafrázuje, ale pracuje s nimi podle potřeby v konkrétnějších kapitolách. Další studie jsou pak věnovány dílčím tématům, a to ve třech okruzích: nejprve rozboru vybraných prvků lexikální stavby, pak syntaxi a nakonec prvkům ukazujícím subjektivizaci vyjadřování a vztah k adresátovi. Nemohou pokrývat vše, co pohled na stylizaci odborných textů nabízí, výběr je však uvážený. Jako oponentka bych čekala prohloubenější sledování syntaktické stavby nebo reflektování napětí mezi knižností, neutrálností a hovorovostí v gramatické stavbě textů, ale všechno opravdu sledovat nelze. Takto je na prvním místě analýza lexika (nikoli však jen terminologie), které se nakonec vždy pokládá za pro odborné sdělování nejpodstatnější; ta prostupuje i do kapitol, které se přímo lexiku nevěnují.

Pro Schacherla je typické, že ve studiích preferuje přístup induktivní. Od pečlivé analýzy vybraných složek odborných textů včetně kvantifikace přistupuje k zobecnění, které potvrzuje nebo vyvrací, jak jsem už výše připomněla, to, co se o stylizaci odborných textů v zobecňujících pracích o stylistice říká, eventuálně tato tvrzení modifikuje. Za výslednou formulací kapitol je tedy mnoho přípravné práce. Tomu přispívá i to, že autor svá pozorování

podle možnosti ověřuje u jednotlivých dokladů v reprezentativních materiálech, nespolehá se tedy na vlastní, byť kvalifikovaný odhad.

Jednou fází (nelze říci, zda první nebo nejdůležitější) je výběr textů, na nichž analýza probíhala, a rozhodnutí o rozsahu excerpovaných úseků, aby byla zjištění srovnatelná. Knihy jsou přehledně charakterizovány na str. 23-29, jež autor (inspirován okruhy vědeckých disciplín, s nimiž pracuje GAČR) dělí do tematicky vymezených typů odborných komunikátů podle jejich vazby k vědeckým oborům. Pokládám za vhodné, že zvolil (až na jeden případ) kolektivní monografie, čímž se vyhnul odrazu individuálních stylů pro kvantifikaci poznatků. Také rozhodnutí analyzovat texty, které jsou nejen součástí přísně vědeckého diskurzu, ale i šířeji diskurzu s vnímatelem, je dobré. Objevují se tam proto také texty, které jsou koncipovány tak, aby mohly posloužit i jako učební materiály pro studenty vyšších škol nebo zaujmout zainteresovanou veřejnost. Ocenila bych však explicitnější vysvětlení výběru analyzovaných knih a výběru textových vzorků. Bohužel také v konečné formulaci jednotlivých statí spisu aspekt rozdílu statí různé úrovně vědeckosti už nebyl v shrnutí a závěrech využit a nebyl prezentován pohled na individuální styl jediné monografie ve vzorku. Opět tu musíme konstatovat, že vše nelze v jediné knize sledovat; autor však pravděpodobně svůj materiál ještě z tohoto hlediska vytěží.

Doktor Schacherl koncipuje své kapitoly shodně, po úvodu nastiňujícím téma a podávajícím jednotlivé teze, které budou ověřeny, následuje úsek rozborů a pak závěr odpovídající na otázky dané v úvodu. Části nejsou graficky odděleny, takže rozdíl mezi úvodem, vlastní statí a závěrem čtenáři splývá. Schacherl dává přednost sevřenému způsobu výkladu, který si osvojil zřejmě při psaní jednotlivých studií (nejen těch spojených s tématem habilitačního spisu), kde bývá většinou velmi omezený rozsah možného příspěvku, takže možno prezentovat jen modelové doklady, které ujasňují obecnější výklad studií. Pro předložený spis to není výhodné, čekala bych více dokladů v textu např. u souboru studií k syntaxi. Ve studii o frazémeh nebo o využití uvozovek v textech je naopak dokladů dostatek a jsou zvoleny vhodně. Na druhé straně máme k dispozici přílohy, které obsahují úplný soubor dokladů rozčleněných podle témat kapitol i podle typů textů z analyzovaných okruhů včetně grafického zvýraznění toho, co bylo při rozboru zjištěno. Hlavně jsou tam však grafy ukazující skutečnou strukturu a frekvenci zachycených příznakových i jiných sledovaných prvků v textu, což je ve studiích jen konstatováno. Musíme je jako příjemci samostatně objevit, při postupném studiu se sice na materiál různě výrazně odkazuje, ale přecházení od výkladu k přílohám je nepohodlné.

Sám výklad kapitol je různě propracovaný a také ukazuje různé metody přístupu, např. u výrazů vyznačených uvozovkami se pohled obrací od zjištění určitého prvku k jeho využití v textech, což umožní jemně odlišit různou funkci téhož idiomu v textu a její proměny; jinde se vychází od excerpce. Pozitivem celé práce je kromě zodpovědného přístupu k materiálu to, že se pozornosti dostává i případům, kde není jakkoli očekávaný výrazový prostředek využit (jeho absence je také interpretována), což pokládám za velmi vhodné, protože stylizace je dána nejen užitím nějakého prvku (např. přejetého slova), ale i jeho nečekanou absencí. Uplatní se to i při rozboru využití přejeté a domácí terminologie (pokud existuje) vedle sebe, což je, jak autor připomíná, určitý ohled k jazykové zkušenosti předpokládaného příjemce textů.

Schacherl se chová ve studiích shrnutých do spisu velmi skromně, takže jen při znalosti podstaty zvolené metody (a osobnosti pisatele) můžeme ocenit množství heuristické práce, která za tím stojí. Zvolil cestu jdoucí od výběru typu sledovaného jazykového materiálu a jeho pečlivého shromáždění k zobecněním, tedy vidíme tu opravdu induktivní postup práce, i když prvky budující styl textů, jimiž se zabýval, zvolil na základě studia sekundární literatury. Habilitant potlačil ve svém výkladu, jak už jsem zmínila, parafrázování odborné literatury, jíž je o stylizaci odborných textů poměrně dost, a to zejména knih praktického zaměření, méně pak teoretických. Pokládám to za vhodný postup, při znalosti těchto knížek bohužel totiž musím konstatovat, že doporučují pořád totéž, i když někdy poněkud jinými slovy. Nemůžeme zřejmě poznat, do jaké míry tyto zdroje na vyjadřování skutečně působí, rozborů však na to nepřímou hledají odpověď. Ukazuje se např., že obvykle uváděná rozdílnost vyjadřování v textech věd humanitních a exaktních nemusí být tak výrazná, jak se předpokládá, a že se projevuje především v míře aktualizace vyjádření nebo ve vyjádření vztahu k příjemci sdělení. Otázkou je, zda je tento rozdíl ovlivněn i výběrem textů.

Je zvykem se v posudku vyjádřit i k jazykové úrovni celku. Práce je předkládána v tištěné podobě v jazyce anglickém: jeho úroveň nejsem s to posoudit, při posudku jsem pracovala s autorovým překladem do češtiny. Mám v něm pochybnosti u několika formulací; tak např. je matoucí druhá část titulku v překladu, protože k vývojovým tendencím se v analýzách těžko mohlo dospět, když materiál je všechen z posledních let. Posun od teutonského stylu k anglosaskému je totiž málo patrný. V anglické knize tento zdvojený titulek nenacházíme.

Bylo by snadné podávat ve vyjádření oponenta výčet toho, co mohl autor ještě udělat, ale to nemá smysl. Jazyk a styl jakéhokoli typu textů se buduje z jednotlivých prostředků a jejich spojování a žádný není zbytečný nebo méně důležitý než jiný, jde vždy o celek obrazející se

na jedné straně k představení tématu, na druhé straně k příjemci, ať už je věci znalý, nebo spíše laik. Oceňme to, co práce obsahuje: poctivý přístup k aktuálnímu tématu, pečlivou práci s materiálem a od něho odvozená střídmost zobecnění, pokoru před tématem a českým jazykem.

Celkem je možno konstatovat, že předložená habilitační práce splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru současný český jazyk.

Brno 17. dubna 2020.

Prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc.